

D V A S I N G U M O
P A I E Š K O S

R O N A L D R O L H E I S E R

Krikščioniškojo dvasingumo gairės XXI amžiuje

KATALIKŲ
PASAULIO
LEIDINIAI

TURINYS

Ižanga | 9

I dalis. Dabarties situacija | 13

1 skyrius. Kas yra dvasingumas? | 15

2 skyrius. Krikščioniškojo dvasingumo iššūkiai | 35

II dalis. Svarbiausi krikščioniškojo dvasingumo principai | 61

3 skyrius. Neginčijami klausimai | 63

III dalis. Įsikūnijimas – krikščioniškojo dvasingumo esmė | 95

4 skyrius. Įsikūnijimo samprata | 97

5 skyrius. Įsikūnijimo svarba dvasingumui | 110

IV dalis. Svarbiausios dvasingumo formos | 141

6 skyrius. Dvasingumas ir mokymas apie Bažnyčią | 143

7 skyrius. Velykų slėpinio dvasingumas | 178

8 skyrius. Teisingumo ir susitaikymo dvasingumas | 209

9 skyrius. Seksualumo dvasingumas | 239

10 skyrius. Kaip palaikyti savo dvasinį gyvenimą | 263

IŽANGA

Jei trokšti dvasingumo, atsivertei reikiamą knygą. Mokslininkas ir mistikas Teilhard'as de Chardinas ne kartą klausė, kodėl tiek daug sąžiningų, gerų žmonių netiki į Dievą. Nesmerkė jų, tik reiškė jiems užuojautą. Chardino nuomone, tai, ką tie žmonės buvo girdėję apie Dievą, yra iškreipta. Jis norėjo, kad jo raštai padėtų geriau suprasti tikėjimą tiems, kuriems sunku jį priimti. Kukliai bandau siekti panašaus tikslo – viliuosi padėsiąs atrasti krikščioniškąjį dvasingumą tiems, kurie nėra apie jį girdėję, – galbūt jis netgi taps jūsų gyvenimo dalimi.

Daugybei gerų, sąžiningų žmonių šiandien sunku priimti savąjį tikėjimą ir atrasti savo vietą Bažnyčioje. Tai lemia daugelis priežasčių – pliuralistiniai mūsų laikai, kai apstu visko, išskyrus aiškumą, kultūra, kuri visokeriopai apsunkina šeimos ir bendruomenės gyvenimą, įsikerojęs individualizmas, priešiškus Bažnyčiai, jaučiamas tiek populiariojoje kultūroje, tiek tarp intelektualų, augantis antagonizmas tarp tų tikėjimo išpažinėjų, kurie tikėjimą sieja su asmenine malda ir dievobaimingumu, ir tų, kurie jį sieja su teisingumu

paieškomis, galiausiai vienaip ar kitaip pasireiškiantis nuovargis pačioje Krikščionių Bažnyčioje. Dabartiniais laikais nelengva būti krikščionimi, juolab perduoti tikėjimą savo vaikams.

Tikiuosi, kad su šia tikrove susiduriantiems mūsų laikų žmonėms ši knyga padės geriau suprasti kai kuriuos tikėjimo dalykus, kad jie taps viltį teikiančia integralia mūsų gyvenimo dalimi. Taip pat viliuosi, kad šiais ganėtinai sudėtingais laikais, jums siekiant išgryninti savąjį tikėjimą ir atrasti savo vietą Bažnyčioje, Dievas palies jus, išlies jums savąjį gailestingumą ir suteiks paguodą.

Norėčiau pasakyti keletą pastabų dėl knygos kalbos ir stiliaus – stengiausi kalbėti kuo paprasčiau. Pirmiausia tam mane paskatino Henris Nouwenas, didžiausią įtaką mano kartai padaręs dvasinis rašytojas, – jis ne kartą perrašinėjo savo knygas siekdamas kuo didesnio paprastumo. Mano nuomone, tai idealu. Jėzus kalbėjo paprasta savo laiko žmonių kalba – Jį suprato visi, ne tik mokyti žmonės. Be to, priklausau Nekalčiausiosios Mergelės Marijos misionierių oblatų kongregacijai, kurios narių charizma – tarnauti vargšams. Vargšai turi daug veidų – vargingumas įvairialypis. Tarnaudamas vargšams, be visa kita, dar turi perteikti Dievo žodį ir Jo paguodą taip, kad jie būtų suprantami kiekvienam, ne tik tiems, kurie turėjo privilegiją baigti aukštąjį mokslą. Taigi, nepaisant to, kiek išmanyčiau ir pripažinčiau didelę teologų aplinkoje vartojamų sąvokų svarbą, šioje knygoje aš, kaip ir oblatų steigėjas, stengsiuosi kalbėti vargšams suprantama kalba. Tikiuosi, knygai atsiras vietos namų svetainėje, darbovietėje, ji bus aptarinėjama, nes, kaip ir Jėzaus draugijoje, joje kalbama apie tikėjimą.

Baigdamas norėčiau pareikšti padėką Nekalčiausiosios Mergelės Marijos oblatams už tai, kad, man rašant šią knygą, jie atleido mane nuo kitų tarnysčių. Ypač noriu padėkoti Zygmuntui Musielskiui OMI ir jo bendruomenės nariams (kunigams ir pasauliečiams), gyvenantiems ir besidarbuojantiems oblatų namuose „Indian Trail“ Toronte, – jie sukūrė idealią darbui aplinką, buvo mano šeima, parūpino man stogą, altorių, skaniai maitino, pakurdavo židini, galėjau džiaugtis puikiu vaizdu pro langą ir išskirtinai malonia tikėjime įsišaknijusia bendryste. Taip pat dėkoju savo šeimos nariams – augančiam būriui brolių ir seserų, dukterėčių ir sūnėnų, kurie džiaugiasi mažomis mano dorybėmis, su šypsena priima daugelį mano klaidų ir susitaiko su tomis situacijomis, kai tarnystė mane pašaukia į tolimą kelionę.

Esu be galo dėkingas Ericui Majorui, buvusiam leidyklos „Hodder ir Stoughton“ (dabar „Doubleday“) bendradarbiui, už mintį parašyti šią knygą ir Annabelei Robson, gambiai redaktorei, – ačiū už visas jos pastangas mano labui.

Ronas Rolheiseris, Torontas, Kanada, 1998 m. birželio 1 d.

I DALIS | DABARTIES SITUACIJA

Šias eilutes išminčiams skirsiu,
Nes kiti pajuoks išgirdę,
Kaip jose gyvybę girsiu,
Trokštančią liepsnoj numirti.

Meilės naktį, aistroms tylant,
Kur kadais tave pagimdė,
Keistas jausmas tau sukyla,
Kada žvakė tyliai spindi.

Kai tamsa nustoja gaubus,
Sklaidosi šešėlių žaismas,
O krūtinėje vis kaupias
Aukštesnių jungtuvių geismas.

Tu gali toliausią kelią,
Lyg kas gintų, nuplasnot,
Trokštantis šviesos drugeli,
Kolei sudegi liepsnoj.

Kol tavęs neužvaldys
„Mirk ir tapki!“ šūkis,
Būsi tik niūrus svetys,
Žemėje užtrukęs.¹

Johannas Wolfgangas Goethe

1 Johanas Volfgangas Getė, „Palaimingas ilgėjimasis“, in: *Poezija*, sud. A. Gailius, eilėraščių iš vokiečių k. vertė Antanas Danielius, Vilnius: Vaga, 1986, p. 177.

1 SKYRIUS

Kas yra dvasingumas?

Įnirtingu mostu dievai išsviedžia mus į gyvenimą – ta jėga įgalina mus patikėti, jog esame pajėgūs be galo mylėti, įsiamžinti savo palikuonyse ir kontempliuoti dievybę.²

Troškimai – svarbiausia mūsų neramybės priežastis

Keliaujant šios žemės keliais nelengva rasti ramybę. Kažkas mūsų viduje, regis, prieštarauja įprastam pasaulio ritmui, todėl niekada nepailsime, jaučiame nuolatinį nepasitenkinimą, frustraciją ir skausmą. Troškimai mus taip smarkiai užvaldę, kad niekur negalime nuo jų pabėgti. Troškimas visada stipresnis nei pasitenkinimas.

Paprastiau sakant, nuolat jaučiame neramybės būseną, mummyse liepsnoja neužgesinama ugnis, neleidžianti šiame

2 Perfrazuotas Platonui priskiriamas posakis.

pasaulyje patirti visišką ramybę. Šis nerimas – mūsų gyvenimo esmė, jis įsismelkęs iki kaulų smegenų, glūdi pačioje širdies gelmėje. Žmogus toli gražu nėra ramybės įsikūnijimas, kurį tik retkarčiais kamuoja nerimas, nesame romios būtybės, kurias tik vieną kitą kartą užvaldo troškimai. Priešingai – niekada nenustygstame, nuolat ko nors desperatiškai siekiame, esame neramūs iš prigimties – ramybė aplanko mus itin retai. Troškimai yra tas šiaudas, kuris maišo gyvenimo kokteilį.

Didžioji literatūra, poezija, menas, filosofija, psichologija ir religija bando analizuoti troškimus ir juos įvardyti. Todėl mes niekaip negalime pamiršti Anne'os Frank dienoraščio, lygiai kaip ir šv. Kūdikėlio Jėzaus Teresės ir Etty Hillesum dienoraščių. Troškimai mus intriguoja, sujudina sielą. Mėgstame pasakojimus apie troškimus – meilę, seksą, aistrą keliauti, nostalgiją, beribes svajones ir tragiškas netektis. Ši ugnis, ši ramybėje mūsų nepaliekanti jėga yra svarbiausias daugelio mąstytojų svarstymų objektas.

Pavyzdžiui, austrų psichiatras Sigmundas Freudas teigia, kad mumyse dega liepsna, kuri nepaliaujamai skatina mus ieškoti malonumų. Pasak Freudo, kiekvienas nešame beviltiškai didelį gyvenimo krūvį. Šveicarų psichiatras Carlas Gustavas Jungas kalba apie gilumines, nuolatinės, archetipines energijas, kurios užvaldo mūsų sielą ir pasiglemžia visą mūsų dėmesį. Energija, perspėja Jungas, nėra draugiška. Kaskart, kai naktį nesudedame bluosto, imame suprasti, ką jis turėjo galvoje. Anglų rašytoja Doris Lessing taip pat užsimena apie mumyse tvyrančią įtampą, tūkstančio voltų energiją, skatinančią mus mylėti, mylėtis, nekęsti, stačia galva pasinerti į meną ar politiką. JAV psichologas

Jamesas Hillmanas aprašo mummyse liepsnojančią „žydrają ugnį“, teigia, kad esame neramūs ir maniakiški, kad mūsų elgesį lemia ne prigimtis ir ne auklėjimas, bet demonai, nerimastingos anapusinio pasaulio dvasios. Tiek moteris, tiek vyrus girdime nuolat minint laukinę energiją, kurią turėtume labiau išnaudoti ir geriau suprasti. Moterys kalba apie norą „bėgti su vilkais“, o vyrai – apie klajones ir aistrą. „Naujojo amžiaus“ guru skelbia, kad norėdami patirti ramybę turime pasiduoti planetų įtakai.

Kad ir kaip tai buvo įvardyta – neužgesinama ugnis, neramybė, ilgesys, nerimas, geismas, vienatvė, graužianti nostalgija, nesutramdomas laukiniškumas, visa perveriantis skausmas, – kalbama apie tuos pačius dalykus, apie mūsų gyvenimą išjudinančią jėgą. Visi patiriame šią neramybės būseną. Troškimai užvaldę visus be išimties.

Toji jėga pasireiškia įvairiai, ji daugiaveidė. Kartais prislegia mus kaip skausmas – nepasitenkinimas, frustracija ir gėla. Tačiau taip esti ne visada – kitais atvejais ši jėga pasireiškia kaip giluminė energija, kažko gražaus siekis, kaip visus kitus vidinius mūsų potraukius viršijanti nenumaldoma trauka į meilę, grožį, kūrybingumą ir dabartį pranokstančią ateitį. Troškimą išgyvename kaip geliantį skausmą arba malonią viltį.

Nuo to, kaip suprantame troškimą, priklauso ir mūsų dvasingumas. Dvasingumas apibrėžiamas pagal mūsų santykį su savo ilgesiu – kaip įveikiame skausmą ir priimame ilgesio gimdomą viltį. Platonas teigė, kad degame ugnyje, nes mūsų sielos priklauso kitam pasauliui, kurio anapusinė ugnis kursto mummyse ilgesį ir viltį – taip tasai pasaulis traukte traukia mus atgalios. Panašiai kalbėjo ir šv. Augustinas:

„Sukūrei mus [Viešpatie] nukreipdamas savęsp, ir mūsų širdis nežino ramybės, kol nenurimsta tavyje.“³ Dvasingumą lemia tai, kaip tvarkomės su savo neramyste. Apie tai dera pakalbėti plačiau.

Kas yra dvasingumas?

Žodis „dvasingumas“ yra vienas iš nedaugelio visiškai neteisingai suprantamų anglų kalbos žodžių. Pirmiausia, tai, palyginti, naujas anglų kalbos žodis, bent ta reikšme, kuria jį vartojame šiandien. To paties negalima pasakyti apie prancūzų kalbą, kurioje šio žodžio istorija daug ilgesnė ir turtingesnė. Jei apsilankytume bibliotekoje ir pažiūrėtume angliškų knygų pavadinimus, pamatytume, kad, išskyrus kelias išimtis, žodis „dvasingumas“ pavadinimuose randamas tik pastaruosius trisdešimt metų. Taip pat pastebėtina, kad tik pastaraisiais metais apie dvasingumą imta plačiau kalbėti tiek Bažnyčios aplinkoje, tiek plačiojoje visuomenėje. Šiandien ir religiniai, ir pasaulietiniai knygynai tiesiog varžosi dėl knygų apie dvasingumą gausos.

Tokie pasikeitimai prasidėjo vos prieš ketvirtį amžiaus. Sekuliarusis pasaulis faktiškai nesidomėjo šia sritimi. Kaip ir dauguma dabartinių Bažnyčių. Tai, ką šiandien vadiname dvasingumu, egzistavo, tačiau visiškai kitu pavidalu. Krikščionių Bažnyčioje dvasingumu domėjosi tam tikros charizmatikų maldos grupės, šią temą savo teologijoje plėtojo sekmininkai, ji pasireiškė socialinėje protestantų vei-

3 Aurelijus Augustinas, *Išpažinimai*, vertė Eugenija Ulčinaitytė, Vaidilė Stalioraitytė, Vilnius: Aidai, 2004, p. 9.

kloje ir kaip tam tikra pamaldumo forma Romos Katalikų Bažnyčioje. Pasaulietiniuose knygynuose dvasingumą aptariančios literatūros beveik nebuvo, nebent knygų serija apie Bibliją ar viena kita knyga apie pozityvų mąstymą. Kadangi akademinė teologija nuo šios srities buvo griežtai atsiribojusi, religinės literatūros knygynai taip pat stokojo veikalų šia tema, išskyrus Romos Katalikų Bažnyčios knygynus, kur buvo galima rasti pamaldumą aptariančios literatūros ir vadinamosios „asketinės teologijos“⁴.

Šiandien knygų dvasingumo tema gausu. Tačiau, nepaisant tikro proveržio, Vakarų pasaulyje, ypač sekuliarajame, ši sąvoka vis dar dažnai neteisingai suprantama. Dažniausiai manoma, kad dvasingumas yra kažkas egzotiška, ezoteriška, pakylėta virš kasdienybės ir rutinos. Daugeliui žmonių žodis „dvasingumas“ asocijuojasi su tuo, kas neįprasta, mistiška, su nepažintu Bažnyčios gyvenimu, šventumu, nuolankumu, kitoniškumu, su tuo, kas neva skirta tik išrinktiesiems. Daug rečiau dvasingumas suprantamas kaip nediskutuotinas esminės svarbos dalykas mūsų gyvenime.

Tai tragiškas nesusipratimas. Dvasingumas nesietinas su paribiais – saujele išrinktųjų, turinčių išskirtinį polinkį į dvasingumą. Mes neturime pasirinkimo. Kiekvienas esame priverstas būti vienaip ar kitaip dvasingas – mūsų dvasingumas gali teigti gyvybę arba ją naikinti. Niekas neapdovanotas prabanga rinktis, nes dieviška jėga išmeta mus į šį gyvenimą, ir turime su tuo susitaikyti. Mes neapdovanoti pasirinkimo

4 Šiai grupei priskirtinos klasikinės knygos: Tomo Kempiečio *Kristaus sekimas* (liet. 2014, 2016), Pranciškaus Salezo *Išganymo kelias* (liet. 2002) ir A. Tanqueray vadovėlis seminarijoms *Asketinės ir mistinės teologijos konspektas* (liet. 1992).

prabanga veikti ar neveikti. Gimstame verkdami, įnirtingai reikalaudami, kad būtų patenkinti mūsų poreikiai. Mūsų dvasingumas pasireiškia tuo, kaip suvaldome savo nirtinumą.

Dvasingumas neturi nieko bendra su natūraliai kylančiu ar sąmoningu apsisprendimu imtis kokios nors dvasinės veiklos – eiti į bažnyčią, melstis ar medituoti, skaityti dvasinę literatūrą ar imtis dvasinių pratybų. Tai daug gilesnis dalykas. Gerokai anksčiau, nei konkrečiu būdu išreiškiame savo religingumą, turime kažką daryti su mus kaitinančia troškimų liepsna. Kur ją nukreipiame, tai ir lemia mūsų dvasingumą. Taigi, nepaisant mūsų noro ar religingumo, kiekvienas esame dvasingas. Dvasingumas labiau sietinas su tuo, ar miegame naktį, nei su tuo, ar einame į bažnyčią. Jis byloja apie asmenybės integralumą ar skilimą, parodo, kiek esame bendruomeniški ar vieniši, darniai sugyvename su motina gamta ar kaip tik esame jai svetimi. Nesvarbu, kiek sąmoningai sekame konkrečia religine idėja, savo poelgiais sau padedame arba kenkiame, kaupiame meilę arba kartėlį, suartėjame su bendruomene arba nuo jos tolstame. Mūsų dvasingumas lemia mūsų veiksmus.

O tai, kas lemia mūsų veiksmus, iš esmės lemia ir troškimus. Troškimas skatina veikti, verkdami pasiekiamo didesnio asmenybės, proto ir kūno integralumo – sustipriname arba sumenkiname savo santykį su Dievu, žmonėmis ir pasauliu. Įpročiai ir disciplina⁵, kurių padedami formuojame savo troš-

5 Atkreipkite dėmesį, kad žodžio „mokinystė“ (angl. *discipleship*) kilmė ir reikšmė sietinos su žodžiu „disciplina“. Būti mokiniu reiškia paklusti tam tikrai disciplinai. Tai gali būti konkreti religinė disciplina – galime sakyti Jėzaus mokinius buvus paklusnius Jėzaus disciplinai (mokymui), tačiau galima ir kitokia iš ideologijos, filosofijos, ambicijos ir t. t. kylanti disciplina.

kimus, yra dvasingumo pagrindas, nepaisant to, ar esama religinės dimensijos, netgi nepaisant jų sąmoningumo.

Dvasingumas pasireiškia tuo, kaip traktuojame savo troškimus. Jie kyla iš mumyse glūdinčio *eroso* – viskas priklauso nuo to, kaip leidžiame tam erosui reikštis ir kiek jį disciplinuojame. Didysis ispanų mistikas šv. Kryžiaus Jonas, kalbėdamas, kaip elgiasi siela dvasios kelyje, savo įžymųjį traktatą pradeda žodžiais: „Vieną tamsią naktį, troškuliu ir meilėm degdama...“⁶ Remdamasis savo patirtimi, šventasis teigia, kad dvasinio gyvenimo stimulus – nenumaldomas ilgesys, erosas, o tai, kaip su tuo erosu elgiamės, apibrėžia mūsų dvasingumą.

Kaip dvasingumas pasireiškia per gebėjimą valdyti savo erosą, puikiai pamatysime palyginę trijų žymių moterų – šv. Teresės Kalkutietės, roko atlikėjos Janis Joplin ir princesės Dianos – gyvenimus.

Pradėkime nuo šv. Teresės Kalkutietės. Manau, nedaug atsirastų tokių, kurie laikytų Teresę Kalkutietę erotiška. Ją prisimename kaip dvasingą moterį. Vis dėlto ji buvo labai erotiška, tačiau ne siaurąja to žodžio prasme, kuria jį vartojo Freudas. Jos erotiškumas pasireiškė galinga energija. Galbūt ši moteris atrodė trapi ir romi, tačiau paklausinėkite tų, kurie bandė jai prieštarauti, kiek teisingas toks įspūdis. Ji buvo tarsi buldozeris, moteris, kuri veikė vedama erotinės jėgos.

6 Šv. Kryžiaus Jonas, *Tamsioji naktis*, iš ispanų k. vertė Jūratė Micevičiūtė, Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2017, p. 44. Visas posmas:

Vieną tamsią naktį,
troškuliu ir meilėm degdama –
o sėkme palaiminga! –
nepastebėta išėjau,
namuos jau buvo stojusi tyla.

Kartu buvo labai disciplinuota, pasišventusi Dievui ir vargšams. Visi laikė ją šventąja. Kodėl?

Šventuoju galime laikyti tą, kuris sugeba kūrybingai nukreipti galingąjį erosą gyvybę teikiančia linkme. Sørenas Kierkegaard'as šventąjį yra apibūdinęs kaip žmogų, kuris sugeba *trokšti vieno dalyko*. Niekas nesiginčytų, kad šv. Teresė Kalkutietė kaip tik taip ir elgėsi, ji troško vienintelio – Dievo ir vargšų. Ji veikė energingai, tačiau buvo labai disciplinuota. Ugingą savo erosą ji nukreipė į Dievą ir vargšus. Visą aukojo Dievui ir vargšams – ta auka paženklino visą jos veiklą, tai buvo jos dvasingumas. Taip šv. Teresė Kalkutietė tapo tokia, kokią ją pažinojome.

Kalbant apie Janis Joplin, roko žvaigždę, kuri mirė dvidešimt septynerių perdozavusi gyvenimo, nedaugelis sakytų ją buvus dvasingą. Tačiau ji tokia buvo. Žmonės laiko ją šv. Teresės Kalkutietės priešingybe – erotiška, bet nedvasinga. Tačiau Janis Joplin ne itin skyrėsi nuo šv. Teresės Kalkutietės, apskritai imant, jos buvo panašios savo prigimtimi ir charakteriu. Joplin taip pat buvo neeilinė moteris, pasižymėjusi liepsningu erosu, stipria meilės galia, išskirtine energija. Tačiau, kitaip nei šv. Teresė Kalkutietė, Janis Joplin nesugebėjo trokšti vieno dalyko. Ji troško daugybės. Veržli jos energija tryško į visas puses, kol galiausiai Joplin perdegė ir pavargo – tai ir buvo ankstyvos jos mirties priežastis. Joplin dvasingumą nusako tai, kuo ji gyveno, – ją užvaldžiusi kūryba, koncertai, narkotikai, svaigalai, seksas, bemiegės naktys. Toks buvo jos braižas. Taip ji išliejo savo erosą. Talentingi menininkai, deja, dažnai save išsekvoja, o ne pozityviai integruoja. Ilgainiui Joplin prarado asmenybės vientisumo pojūtį ir, patyrusi pernelyg didelį spaudimą, neatlaikė.

Žvelgdami į Joplin ir savo gyvenimus, turėdami galvoje Kierkegaard'o šventumo apibrėžimą – „trokšti vienintelio“ – galime padaryti įdomią išvadą. Daugelis mūsų nuo šv. Teresės Kalkutietės skiriamės ne tuo, kad, priešingai nei ji, kratomės Dievo ir vargšų. Mums reikia Dievo, mes norime padėti vargšams. Bėda, kad trokštame ir viso kito. Norime būti šventi, tačiau geidžiame patirti visus nusidėjėliams malonumo teikiančius pojūčius, norime būti nekalti ir tyri, tačiau siekiame įgyti patirties ir skonėtis gyvenimu, norime tarnauti vargšams ir gyventi paprastai, tačiau kartu ir patogiai, norime vienatvės, kad tyloje apmąstytume esminius dalykus, tačiau bijome ką nors praleisti, norime melstis, bet ir žiūrėti televizorių, skaityti, bendrauti su draugais ir pasižmonėti. Gyvenimas, stengiantis išžvelgti mažus stebuklus, dažnam yra nemenkas išbandymas, jaučiamės pavargę ir persidirbę.

Pasak viduramžių filosofų, kiekvienas pasirinkimas kartu yra atsisakymas. Iš tikrųjų – kiekvienas pasirinkimas reiškia, jog atsisakoma tūkstančio kitų dalykų. Pasirinkę vieną dalyką prarandame daugybę kitų. Jei vedame vieną asmenį, nesusisaistome su kitais, susilaukus kūdikio tenka atsisakyti ne vieno iki tol įprasto dalyko, jei meldžiamės, nežiūrime televizoriaus ir nesilankome pas draugus. Todėl pasirinkti yra sunku. Nenuostabu, kad mums taip sunku įsipareigoti. Tai nereiškia, kad mes nenorime tam tikrų dalykų, tik mes žinome, kad juos rinkdamiesi pasakome „ne“ daugeiui kitų. Nelengva būti šventam, trokšti vieno dalyko, būti tokiam pat disciplinuotam, kaip buvo šv. Teresė Kalkutietė. Kyla pavojus, jog paseksime Janis Joplin pavyzdžiu – esame geraširdžiai, kupini energijos ir trokštame išgerti gyvenimo

taurę iki dugno, tačiau rizikuojame iššvaistyti save ir išsekę mirti.

Janis Joplin, be abejo, ekstremalus pavyzdys. Ne visi mirštame nuo išsekimo vos dvidešimt septynerių. Dauguma mūsų, manau, esame panašesni į princesę Dianą, kuri panėšėjo tiek į šv. Teresę Kalkutietę, tiek į Janis Joplin.

Apie princesę Dianą verta pakalbėti ne tik todėl, kad jos mirtis sustabdė pasaulio ritmą, įdomu pastebėti, jog žvelgdami į ją spontaniškai sugretiname erotiškumą ir dvasingumą. Princesė Diana pripažįstama kaip erotiška, kartu ir dvasinga moteris. Tai retas derinys, turint galvoje, kaip dažniausiai suprantamas dvasingumas. Paprastai asmenį priskiriame vienai kuriai grupei – erotiškumo arba dvasingumo. Diana neabejotinai įkūnija abi šias dimensijas.

Jos erotiškumas buvo akivaizdus. Ji buvo labiausiai fotografuojama moteris pasaulyje, ja buvo žavimasi dėl fizinio jos grožio, princesė išleisdavo milijonus drabužiams ir tikrai nebuvo skaisti vienuolė: užmegzdavo romanus, atostogaudavo gerbėjų jachtose, valgydavo geriausiuose Paryžiaus restoranuose. Princesės Dianos gyvenimo būdas vargiai atitinka šventųjų gyvenimo aprašymus. Tačiau tai tik išorė, pagal kurią ne visada dera spręsti apie asmenį. Daug žmonių taip gyvena, tačiau nelaikomi išskirtiniais. Daug iškalbingesnis yra Dianos energingumas. Ta prasme ji buvo ir šv. Teresė Kalkutietė, ir Janis Joplin – asmenybė su stipriu energijos užtaisu. Tai atsispindėjo jos judesiuose, sprendimuose ir veido išraiškoje. Ne vien fizinis grožis ar darbai traukė prie princesės žmones. Labiau nei grožis ar darbai traukė vidinė jos jėga.

Ryškus buvo ir dvasinis princesės Dianos veiklos aspektas – ji nuoširdžiai ėmėsi padėti vargšams dar gerokai

prieš susidraugaudama su šv. Terese Kalkutiete. Būtent tai pabrėžė princesės brolis seserį giriančioje kalboje – jis minėjo veiklą, tačiau labiau stengėsi atkreipti dėmesį į jos asmenybės gilumą ir nelėkštą moralę, kuri niekada neleido princesei paprasčiausiai gyventi pasiturinčios moters gyvenimo. Ji buvo įpratusi laikytis nuošaliai, bet norėjo patikti, ji laikėsi disciplinos, tačiau dažnai vien iš pareigos; kad ir netobulai, ji troško to, apie ką kalbėjo Kierkegaard'as, tačiau vienu metu troško daugelio dalykų.

Princesės Dianos pastangos atpažįstamos ir mums – jai taip pat buvo be galo sudėtinga, ji skausmingai kovojo rinkdamasi ir vykdydama išipareigojimus, jos asmenyje lygiai taip pat – ak, kaip žmogiška! – persipynusios nuodėmės ir dorybės. Taigi, kalbant apie princesę Dianą, jos dvasingumas apėmė tiek išipareigojimą vargšams, tiek atostogas turtuolių jachtose... ir visą tarp tų polių telpantį abejonių skausmą. Kaip matome, jai teko keliauti ir vienu, ir kitu keliu. Jos buvo tarpinis tarp šv. Teresės Kalkutietės ir Janis Joplin kelių. Vieni pasirinkti dalykai padėjo Dianai palaikyti kūno ir sielos integralumą, kiti – juos atskyrė. Toks yra dvasingumas – integruojantis ir skaidantis, verčiantis rinktis tai, kas princesės Dianos atveju buvo neatšaukiama.

Trumpai tariant, dvasingumas yra mus deginanti ugnis, gebėjimas viena ar kita linkme pakreipti savo erosą. Tasai gebėjimas (disciplina, įpročiai) pasitarnauja didesnei mūsų kūno, proto ir sielos integracijai, labiau suartina mus su Dievu, žmonėmis ir pasauliu (arba nuo jų atskiria). Vienaip savo gebėjimus įgyvendino šv. Teresė Kalkutietė, kitaip – Janis Joplin, dar kitaip – princesė Diana.

Tai leidžia mums teigti, kad dvasingumą apibrėžia mūsų elgesys su savo siela. Savo ruožtu, priename prie išvados, jog sveika siela suteikia mums energijos, įžiebia ugnį, kuri neleidžia mums sustabarėti, įpulti į paralyžiuojantį nusiminimą ir prarasti bet kokią grožio ir gyvenimo džiaugsmo pojūtį. Taigi dvasingo žmogaus priešingybė – ne Dievą neigiantis asmuo, gyvenantis tarsi pagonis. Toks greičiau vadintinas nebažnytiniu. Dvasingo žmogaus priešingybė yra būtybė, stokojanti gyvenimo jėgos. Suteikti mums tos jėgos yra tik vienas sielai tenkančio darbo aspektas. Kita labai svarbi jos užduotis – padėti mums išlikti vientisiems, integraliems, kad neiššvaistytume savęs. Tuo požiūriu dvasingojo priešingybė – žmogus, praradęs savo tapatybę, nebežinantis, kas jis toks yra. Sveika siela padeda mums išlikti gyvybingiems ir integraliems.

Dvi sielos funkcijos

Kas yra siela⁷? Koks pirmas vaizdinys iškyla mūsų sąmonėje išgirdus šį žodį? Spėju, daugelis siejame jį su labai neapibrėžtu vaizdiniu – su mūsų kūne glūdinčia balta, vos įžiūrima migla, kuri mums nusidėjus tampa dėmėta, o mirties akimirką atsiskiria nuo kūno ir stoja prieš Dievo teismą.

7 Žodį „siela“ vartoju klasikine prasme – taip, kaip dauguma senovės, viduramžių ir moderniosios Vakarų filosofijos atstovų. Toje pasaulio dalyje, kuri nepateko į senovės graikų filosofijos įtaką – tai pasakytina ir apie nemažą dalį Šventojo Rašto autorystės, – šis žodis suprantamas kiek kitaip. Pavyzdžiui, kai kurie mąstytojai (Jamesas Hillmanas, šv. Tomas Moras, Richardas Rohras) ir jų sekėjai atskiria *sielą* ir *dvasią*. Nesigilinsime, ar tas skyrimas pagrįstas ir vertas dėmesio. Šioje knygoje žodis *siela* apims ir žodžio *dvasia* prasmę.

Žinoma, vaizdinys neadekvatus, bet galime pasiteisinti: juk mes stengiamės įsivaizduoti neįsivaizduojama.

Taip suvokdami sielą pernelyg drastiškai atskiriame ją nuo to, kas iš esmės esame, – nuo sąmoningai suvokiamos savo asmens tapatybės. Siela – ne tai, ką *turime*, o labiau – tai, kas *esame*. Tai gyvybės pulsavimas, dėl kurio esame gyvi. Kai žmogus miršta, sakome: siela palieka kūną. Taip sakydami neklystame. Siela – žmogaus gyvybės laidas, gyvybės pulsavimas visame, kas gyva. Siela atlieka dvi funkcijas.

Visų pirma, ji yra energijos šaltinis. Gyvybė – tai energijos tekėjimas. Tik miręs kūnas neturi savyje energijos, nepatiria būties įtampos. Siela teikia gyvybę. Kaitina mus iš vidaus, budina erosą. Tad kol siela neapleidžia mūsų kūno, esame gyvi.

Įdomu tai, kad sakydami žodį „siela“ manome, jog pavartojome metaforą, nors iš tikrųjų vartojame ją nepaprastai tiksliai. Tarkim, posakis „sielos muzika“. Iš kur atsiranda muzikos siela? Pasitelkime į pagalbą priešingybės principą. Prisiminkite muziką, kuri dažniausiai skamba oro uostuose ar prekybos centruose. Tokia besielė muzika tik pripildo erdvę triukšmo. Ji niekaip jūsų nepaveikia. Neišjudina jūsų. Tai pavyksta kitokiai muzikai – tai, kurią vadiname sielos muzika. Toji pulsuoja jėga, erosu ir viskuo, kas telpa tame žodyje: troškimu, nerimu, nostalgija, geismu, aistra ir viltimi. Erosas – tai siela, o ši yra energijos šaltinis.

Ir ne tik. Siela tarsi klįjai palaiko mūsų vientisumą, lemia asmens individualumą. Siela palaiko ne tik mūsų gyvastingumą, bet ir vientisumą. Pažvelkime fiziniu lygmeniu. Biologiniu požiūriu mūsų kūnai yra viso labo cheminių junginių visuma. Kol esame gyvi, visi cheminiai junginiai

darniai funkcionuodami sudaro vieną organizmą – kūną. O kiekvieno kūno egzistavimas priklauso nuo sielos. Žmogui mirus, akivaizdžiai matyti, kad nuo pat pirmos mirties akimirkos jis netenka kūno. Tiesą sakant, tai jau vadiname ne kūnu, bet lavonu. Mirties akimirką visi cheminiai junginiai pradeda irti, skaidytis. Kurį laiką dar išlieka vientiso kūno regimybė, bet tik todėl, kad junginių skaidymosi procesas užtrunka. Ilgainiui irimas matyti vis aiškiau. Sielai palikus kūną, jis nustoja buvęs kūnu. Besiskaidantys cheminiai junginiai nebekuria gyvybės.

Tas pats pasakytina ir apie psichologinį lygmenį. Šiuo atveju siela ir vėl yra vienovės pagrindas. Siela „suklijuoja“ mūsų širdį ir protą. Taigi posakis „prarasti sielą“ nebūtinai reiškia amžiną pasmerkimą. Kalbant mūsų laikų kalba, tai reiškia būti nesuklijuotam, suskilusiam į dalis. Sielą prarandtu tuomet, kai jaučiu beviltiškai griūvantį vidinį savo pasaulį, kai nebežinau, kas esu, kai veržiuosi į visas puses, tačiau nežinau, kur turėčiau eiti. Apie tai, turėdamas galvoje ir amžinybę, Jėzus sakė: „Kokia gi žmogui nauda, jeigu jis laimėtų visą pasaulį, o pakenktų savo gyvybei?!“ (Mt 16, 26).

Taigi sveika siela turi dvi užduotis. Pirmiausia, ji turi įlieti ugnies į mūsų gyslas, suteikti mums jėgos, gyvybingumo, įkarščio ir palaikyti viltį, jog gyvenimas yra gražus ir verta jį gyventi. Jei to nejaučiame, mūsų sieloje kažkas negerai. Jei vidinę mūsų jėgą paralyžiuoja cinizmas, neviltis, kartėlis, sielą skauda. Antra, sveika siela turi palaikyti mūsų vientisumą. Mes turime žinoti, kas esame, kur einame ir kokia viso to prasmė. Kai sumišę žvelgiame į veidrodį, klausdami, kokią prasmę turi (jei apskritai turi) mūsų gyvenimas, tai rodo sielos nepajėgumą – ji nepalaiko mūsų vientisumo.

Galima teigti, kad siela turi du pradmenis – chaosą ir tvarką, o jos sveikata priklauso nuo to, ar kiekvienas pradmuo patenkinamas. Jei per daug tvarkos – uždūstame, jei per daug chaoso – save išsekvojame. Todėl sveikai dvasingas žmogus garbina Dievą dviejose – chaoso ir tvarkos – šventovėse. Vienoje pasisemia energijos, kitoje sutvirtina savo vientisumą. Dvi sielos funkcijos visada palaiko kūrybingą įtampą. Štai kodėl kartais išgyvename didelius vidinius prieštaravimus. Energija ir integralumas, aistra ir skaistumas nepaliaujamai tarpusavy kovoja – taip išliekame sveiki. Nenuostabu, kad gyvenimas nėra paprastas.

Ir tai patiriame kasdien. Kas yra sveika mūsų sieloms, o kas nenaudinga? Pavyzdžiui, ar naudinga žiūrėti TV arba kino filme rodomą smurtą ir sekso scenas? Ar čia ir dabar man naudinga vienokia ar kitokia patirtis? Labai sudėtinga nuspręsti, kas konkrečiu metu sielai sveika – kartais mes labiau stokojame dvasinės jėgos nei vientisumo, ir atvirkščiai. Štai vienas paprastas pavyzdys: jei jaučiuosi išsisėmęs, nežinau, kas esąs ir kokia mano gyvenimo prasmė, tikriausiai man labiau patiks skaityti Jane Austen ir žiūrėti jos romano *Protas ir jausmai* ekranizaciją nei Roberto Wallerio *Madisono apygardos tiltus* ir daugiau laiko praleisti vienvėjuje nei kitų žmonių draugijoje. O jei nejaučiu noro gyventi, tikėtina, elgsiuosi priešingai. Vieni dalykai pakursto mūsų entuziazmą, kiti padeda ištvėringiau atlaikyti gyvenimo įtampą. Ir visi jie reikalingi dvasiniam mūsų gyvenimui.

Štai kodėl ugnis ir vanduo tokie svarbūs religiniai simboliai. Ugnis yra jėgos, eroso, aistros simbolis. Vanduo siejamas su ramybe, susivaldymu, saugiomis iščiomis. Mituose šių dviejų stichijų – ugnies ir vandens – sąveika

dažnai perteikiamas dvasingumas. Mitologijoje siela yra kaitinama ugnyje, apdorojama žaizdre, po to aušinama vandenyje.

Be galo įdomūs skirtingų tautų pasakojimai apie sielos kilmę. Paminėsiu kelis pavyzdžius.

Japonų mitai teigia, kad kūdikis pas žmones ateina iš labai toli. Jo siela svetima šiam pasauliui, todėl labai svarbu vos gimusį kūdikį laikyti motinos arba žindyvės globoje ir niekada nepalikti vieno. Ši nepažįstama būtybė, kurios rusenančią gyvybės ugnį įžiebė kažkas kitas, turi pasijusti esanti laukiamą. Graži norvegų legenda pasakoja, kad, prieš sielai atsiduriant kūne, ją pabučiuoja Dievas, ir siela, gyvendama žemėje, niekada nepamiršta šio galingo, tegu tarsi per miglą prisimenamo bučinio ir visa sieja su juo. O žydų legenda pasakoja, kad prieš apgyvendindamas sielą kūne Dievas liepia jai pamiršti antgamtį gyvenimą. Vos siela apsigyvena kūne, Dievo angelas užčiaupia kūdikio burną, šiuo gestu perspėdamas žemėje nekalbėti apie dievišką savo kilmę. Kiekvieno mūsų panosėje esanti duobutė ir yra tas angelo smiliaus įspaudas, štai kodėl mes taip pat nevalingai pridėdame smilių prie tos duobutės, kai bandome ką nors prisiminti⁸.

Tai gražios legendos, jos pakylėtai kalba apie sielą ir leidžia suprasti, kad sieloje liepsnoja anapusybjėje uždegta ugnis, kuri iš esmės ir lemia, kaip siela nugyvens žemiškąjį gyvenimą.

Kalbant toliau, apie sielą dera pasakyti paskutinį svarbų dalyką – ją turi visa, kas gyva. Senovėje ir viduramžiais

8 Šios legendos, įskaitant plačiai žinomą Platono sampratą apie sielos kilmę, puikiai pristatomos Jameso Hillmano knygoje *The Soul's Code – In Search of Character and Calling*, New York: Random House, 1996, p. 41–62.

buvo tikima, kad sielą turi ne tik žmonės. Mūsų protėviai buvo įsitikinę, kad kiekviena gyva būtybė, planeta, vabzdys ar gyvūnas taip pat turi sielą. Jie buvo teisūs. Iš fizikos atradimų žinome, kad net mažiausios dalelės su teigiamu ir neigiamu krūviu turi tai, kas panašu į troškimą, – savotišką sielą. Tai svarbu suprasti ne tam, kad imtume romantizuoti ar kurti mitus, bet todėl, kad mes ir gamta esame viena. Kad galutinai suprastume save ir tai, ką mums reiškia dvasingumas, turime matyti save kuo platesniame viso kosminio pasaulio kontekste.

Pierre'as Teilhard'as de Chardinas yra apibūdinęs žmogų kaip evoliucionuojančią savimonę. Tai dėmesio verta įžvalga, nes mes neegzistuojame atskirai nuo gamtos – mes jos dalis: maistančios, jaučiančios, savimonę turinčios būtybės. Gamta yra vientisa, tai – kontinuumas, viena jos dalis turi savimonę, kita yra iš dalies sąmoninga, trečia turi sąmone nevadintą jos analogiją. Tačiau visa, kas egzistuoja gamtoje, įskaitant žmogų, gyvena inspiruojami sielos, dvasios, troškimo, eroso. Gamta, kaip ir mes, stengiasi pranokti save su dievų jai įdiegtu nirtingumu. Skirtumas tik toks, kad gamtos varomoji jėga yra paslaptinga, akiai nematoma, nesąmoninga, ganėtinai brutali, primityvesnė nei žmogiškoji savimonė ir laisvė. Net primityviausios gamtos formos niekada nepatiria ramybės.

Deguois jungiasi su vandeniliu – šis junginys sklinda erdvėje, kur sudaro kitus cheminius junginius, ir taip be paliovos. Visa, kas gyva gamtoje, niekada nebūna ramybės būsenos, nuolat juda.

Mano draugas pasakojo, kaip nusipirkęs namą bandė sunaikinti ties įvažiavimu augantį bambuką. Nukirto

medį, nukapuoja šaknis ir, išrovęs kelmą, įpylė į jo vietą vario sulfato, kuris turėjo visiškai sunaikinti augalo likučius. Paskiausiai užpylė duobę daugiau nei metro storio žvirgždu, jį sumynė ir užliejo cementu.

Po dvejų metų cementas iškilo – tai bambukas graužėsi pro keliuko dangą. Gyvybinė jėga, verčianti bambuką augti, pasirodė esanti stipresnė už kirvį, nuodus ir cementą.

Tą pačią nepaprastą, iš pirmo žvilgsnio nepastebimą jėgą matome visur. Visame, kas gyva, pradedant atomu ir baigiant žmogumi, veikia akla jėga, kuri verčia įsilieti į gamtą ir augti. Niekas negali to sustabdyti. Jei augantį arbūzą apjuostumėte 5 cm pločio gryno plieno lanku, augdamas jis sulaužytų tą lanką. Gyvybė veržiasi iš savo ribų. Kalnai, augalai, vabzdžiai ir gyvūnai yra tokie pat erotiški kaip žmonės, jie nuolat keičia būvį. Esama stulbinamo panašumo tarp bambuko, kuris veržiasi per grindinio dangą, žindančio kūdikio, hormonų blaškomo paauglio, barą apsėdusių jaunų viengungių ir gyvai su Dievu maldoje bendraujančios šv. Teresės Kalkutietės. Visais atvejais mums vadovauja aklas arba sąmoningai suvoktas troškimas. Šv. Paulius sakytų, kad Šventoji Dvasia meldžiasi visuose ir per visus. Žemės traukos dėsnis ir stipri jausmų pagava ne taip ir skiriasi.

Pasak P. T. de Chardino, Dievas sugeba prakalbinti kiekvieną visatos dalelytę. Taip Dievas „suvilioja“ vandenilį per jo potraukį prie deguonies. Panašiai Dievas patraukia visas kitas gyvybės formas, įskaitant mus. Galime teigti, kad visatoje veikia viena jėga, viena dvasia. Cheminės medžiagos mūsų rankose ir smegenyse buvo apdorotos toje pačioje krosnyje kaip ir žvaigždės. Ta pati dvasia, kuri patūmėja deguonį jungtis su vandeniliu, verčia kūdikį verkti,

kai jis alkanas, užprogramuoja hormonų audras paaugliui ir skatina šv. Teresę Kalkutietę suklupti ant kelių maldoje. Visa, kas gyva, patiria nepasitenkinimą – tai kitas žodis, kuriu galima įvardyti sielą ir dvasią, – o į ką tas nepasitenkinimas nukreipiamas, vadiname dvasingumu.

Esame visatos dalis – kiekvienas gyvas jos elementas stengiasi pranokti savo ribas. Mumyse gyvena siela, o mūsų dvasingumas yra tai, kaip su ja elgiamės⁹. Kalbėdami apie paprasčiausius dalykus, ne apie akivaizdžias religingumo apraiškas, nesuklysime pasakę, kad mūsų dvasingumas yra sveikas, jei tik užsiimame tuo, kas mus įkvepia, įžiebta vidinę ugnį ir padeda išlikti vientisiems, „suklijuoja“ mūsų asmenybę į visumą. Priešingai, jei mūsų troškimai skatina mus užsisklęsti nuo pasaulio arba išsibarstyti, mūsų dvasingumas nėra tinkamas. Kaip jau minėjome, dvasingumą

9 Dar keli dvasingumo apibrėžimai:

- 1) Sandra Schneiders pateikia du dėmesio vertus ir vienas kitą papildančius apibrėžimus (žr. jos straipsnį *Theological Studies*, t. 50, 1998, p. 676–697).

Bandydama nusakyti, kas apskritai yra dvasingumas (ne vien krikščioniška praktika) Schneiders atkreipia dėmesį į termino nekonkretumą ir siūlo tokį apibrėžimą: tai sąmoninga ir apgalvota pastanga siekti ne vien saviintegracijos ir asmenybės tobulėjimo, bet ir maksimalaus savo gebėjimų panaudojimo prieš akis turint svarbiausią gyvenimo tikslą.

Dvasingumą, kaip akademinę discipliną, ji apibrėžia kaip tyrinėjimų lauką, kuriame remiantis tarpdisciplininu metodu analizuojamos dvasinės patirtys. Autorės supratimu, jos apima ne vien religinius išgyvenimus, bet ir įvairias su svarbiausiu gyvenimo tikslu ir jo vertingumu sietinas patirtis.

- 2) Hansas Ursas Von Balthasaras dvasingumu vadina asmens suvokimą, koks turėtų būti etine ar religine prasme įsipareigojusio žmogaus gyvenimas, ir jo pritaikymą gyvenime.
- 3) Perfrazuojant šv. Kryžiaus Joną, vieną iškiliausių dvasinio gyvenimo žinovų, dvasingumas yra asmens arba bendruomenės pastangos pažinti ir įgyti Dievo, kitų žmonių ir kosminio pasaulio patirtį, kad būtų galima išgyventi bendrystę ir švęsti gyvenimą. Iš to atsiradę tarpusavio sąveikos mechanizmai yra dvasingumo pagrindas.

parodo mūsų gebėjimas panaudoti nenumaldomą mus graužiantį troškimą, gimstant atsineštą nirtingumą.

Visi esame vienaip ar kitaip dvasingi. Nors tai neabejotinas faktas, vakarietiška kultūra nelinkusi jo nei suprasti, nei priimti. Dėl įvairių priežasčių priešinamės dvasingumui ir, net jei buvome auklėjami krikščioniškai, esame linkę nesutikti su bažnytine dvasingumo samprata. Aptarsime tokią poziciją iš teorinės ir egzistencinės pusės.